

REGIONALNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU TURYSTYKI INDUSTRIALNEJ W REPUBLICIE CZESKIEJ

W ciągu kilkunastu ostatnich lat obserwowany jest znaczący wzrost zainteresowania rozwojem turystyki industrialnej w wielu regionach przemysłowych Europy. Zdaniem Andrzeja Stasiaka „Niektóre cenne zabytki techniki już od wielu dziesięcioleci przyciągają turystów, ale ich zwiedzanie odbywało się do tej pory w ramach programu wycieczki, przy okazji odwiedzania innych atrakcji. Dopiero od niedawna pojawili się na większą skalę turyści zainteresowani poznawaniem przede wszystkim dziedzictwa przemysłowego” [Małeczka, 2015]. Szczególnym krajem na mapie industrialnego dziedzictwa jest Republika Czeska, której krajobraz to nie tylko grody i zamki, ale także historyczne młyny, browary, huty, wapienniki, zakłady wodociągowe, dworce kolejowe, mosty, wieże kopalń czy fabryki.

Zaczęły się one masowo pojawiać głównie w XIX w. i na początku XX w., ponieważ wtedy na ziemiach czeskich koncentrowało się prawie siedemdziesiąt procent całej produkcji przemysłowej monarchii austro-węgierskiej. O tym, że Republika Czeska stała się jednym z najbardziej rozwiniętych przemysłowo krajów zdecydowało kilka czynników. Należały do nich m.in. znaczne bogactwa naturalne - złoża węgla kamiennego, wapnia i rudy żelaznej, a także duża liczba mieszkańców i najgęstsza sieć kolejowa w Europie. Szczególnie znane stały się kopalnie węgla kamiennego oraz producenci żelaza i stali na Północnych Morawach, w regionie ostrawskim i kladeńskim, czyli w okolicach stolicy kraju – Pragi. Republika Czeska słynęła także z ogromnej produkcji cukru z buraków oraz wymyślonego w Dačicach na Morawach cukru w kostkach. Ponadto na świecie słynny był chmiel z Žatca, piwo z Pilzna, zakłady przemysłu obuwniczego rodziny Bata w Žlinie oraz samochody Škoda [Republika Czeska..., 2008].

Bardzo duża ilość turystycznych obiektów industrialnych Republiki Czeskiej skoncentrowana jest w regionie Morawsko – Śląskim, a głównie w mieście Ostrawa i jego okolicach. Kilka obiektów wpisano na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, a kilka stanowi ważne elementy Europejskiego Szlaku Turystyki Przemysłowej (ERIH). Najważniejsze zabytki przemysłowe i poprzemysłowe, stanowiące o dużym potencjale Republiki Czeskiej w zakresie rozwoju turystyki industrialnej, zaprezentowano w dalszej części artykułu.

Browar Pilsner Urquell i Muzeum Browarnictwa w Pilźnie. W połowie XIX w. w Pilźnie, dzięki obniżeniu temperatury podczas fermentacji z 20 do ok. 10 °C, udało się wyprodukować pierwszego złocistego, klarownego, mocno pieniącego się Pilsa, który do dzisiaj jest inspiracją dla jasnego piwa na całym świecie². Browar jest

² www.starybrowar5050.pl, 19.01.2016 r.

najważniejszym „punktem kotwicznym” ERIH w Czechach. W Browarze Pilsner Urquell turyści mogą zapoznać się z historią i tajemnicą produkcji piwa leżakowanego i obejrzyć autentyczne miejsca, gdzie piwo warzy się od 1842 roku.

Sercem browaru jest zabytkowy oraz współczesny kocioł warzelny oraz rozlewnia piwa o wydajności stu dwudziestu tysięcy butelek na godzinę. Podsumowującym punktem zwiedzania jest możliwość degustacji niefiltrowanego i niepasteryzowanego piwa Pilsner Urquell nalewanego prosto z dębowych beczek do leżakowania. W Muzeum Browarnictwa dostępne jest stoisko z pamiątkami związanymi z piwem Pilsner Urquell oraz największa restauracja piwna w Czechach - „Na Spilce”. Dla zainteresowanych istnieje możliwość zejścia do zabytkowych podziemi pilzneńskich – labiryntu korytarzy i piwnic wybudowanych w Pilźnie w XIV wieku. Browar w Pilźnie jest obecnie najlepiej przygotowanym do turystyki przemysłowej obiektem w Republice Czeskiej, a jego główną zaletą jest bardzo dobrze rozwinięta promocja w postaci wielojęzycznej strony internetowej i ulotek oraz zwiedzaniu z przewodnikami mówiącymi w sześciu językach obcych³.

Kopalnia „Michał” w Ostrawie. Historia kopalni w Ostrawie sięga roku 1843, kiedy rozpoczęło się głębinie dwóch kopalń, z których jedna została w 1850 r. nazwana „Michael”. Od 1995 r. obszar Kopalni „Michał” jest Narodowym Zabytkiem Kultury Republiki Czeskiej. W 2000 r. otwarto obiekt dla zwiedzających, a w 2010 r. stał się on drugim „punktem kotwicznym” ERIH w kraju, po Browarze Pilsner Urquell. Kopalnia „Michał” uzyskała nominację do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Turyści mają możliwość wczuć się w codzienne życie górników, dzięki zachowaniu pierwotnego wyglądu czynnego do niedawna zakładu. Farba odpadająca ze ścian, wydeptane schody czy wszechobecny pył węglowy są celowymi elementami „wystroju” obiektu turystycznego.

Zwiedzanie rozpoczyna się w szatni łańcuszkowej, następnie przechodzi się przez cechownię, lampownię, most łączący z nadszybiem, skąd zjeżdżano do kopalni. W trakcie wycieczki istnieje możliwość zapoznanie się z ekspozycjami dotyczącymi poszczególnych służb m.in. ambulatorium, biurem geologa i mierniczego, stołówką oraz magazynami [Ostrava - Techno..., 2011]. Emerytowani górnicy, będący obecnie przewodnikami po obiekcie, prezentują zasady działania windy szybowej, a turyści mają okazję samemu włączyć dzwonek windy, sygnalizując zjazd klatki. Istnieje również możliwość zapoznania się z zasadą działania wózków kolejki podziemnej, wywożące dawniej węgiel na powierzchnię. Ogromną atrakcją jest unikatowy zespół maszyn powierzchniowych w sali maszynowni i kompresorowni.

Autentyczny park maszynowy z 1912 r. obejmuje maszyny wydobywcze, kompresory tłokowe, turbokompresory i przetwornice prądu elektrycznego. Do dyspozycji turystów przygotowano restaurację oraz dobrze zaopatrzone stoisko z pamiątkami. Bardzo dobra promocja obiektu poprzez ulotki w pięciu językach obcych nie zastąpi jednak przewodników, którzy oprowadzają jedynie w języku czeskim i angielskim⁴. W kopalni odbywają się imprezy towarzyskie i kulturalne,

³ www.prazdrojvisit.cz, 20.01.2016 r.

⁴ www.dul-michal.cz, 20.01.2016 r.

przedstawienia teatralne, seminaria oraz szkolenia. Obiekt posiada duże szanse wpisania na Listę UNESCO w niedalekiej przyszłości, jednak nie jest jedynym w Ostrawie tak interesującym obiektem przemysłowym [Kučová, Matěj, 2007].

Muzeum Górnictwa Landek Park w Ostrawie. Muzeum Górnictwa Landek Park w Ostrawie – Petřkovicach jest największym muzeum poświęconym wydobywaniu węgla kamiennego w Republice Czeskiej. Zlokalizowane jest u podnóża góry Landek, u zbiegu rzek Odry i Ostravicy. Obszar wzniesienia otrzymał w 1992 r. status pomnika przyrody. Obszar Muzeum wraz z górą Landek tworzy niepowtarzalny park przemysłowo – krajobrazowy, szczególnie interesujący dla archeologów. Landek Park znany jest na całym świecie dzięki Landeckiej Wenus – 46 mm figurce wykonanej z żelaziaka czerwonego. Jest to wyjątkowa paleolityczna figurka ze względu na to, że jako jedyna w Europie przedstawia szczupłą Wenus.

Muzeum Górnictwa otwarto 4 grudnia 1993 r., w dzień św. Barbary – patronki górników. Centralnym punktem Landek Parku jest zabytkowa Kopalnia „Anselm”. Poza nią turyści mogą zwiedzić dawne zabudowania przykopalniane, w których znajduje się zabytkowa szatnia łańcuszkowa oraz największa na świecie ekspozycja ratownictwa górniczego. Na terenach otwartych stworzono swoiste połączenie typowego muzeum ze skansenem. Dzięki temu na jednym obszarze można podziwiać osadę praludzi, rozwój wydobywania od najstarszych czasów, typową architekturę przemysłową XIX w. oraz nowoczesne XX – wieczne urządzenia górnicze. Dla amatorów górnictwa przygotowano ekspozycję podziemną w sztolniach górnych pokładów prawdziwej historycznej Kopalni „Anselm”. Dodatkową atrakcją jest kilkumetrowy zjazd do kopalni w autentycznej secesyjnej klatce wyciągowej⁵.

Dolní Oblast Vitkovice w Ostrawie. Dolní Oblast Vitkovice czyli Dolny Obszar Vitkovic w Ostrawie jest to ogromny kompleks przemysłowy z pierwszej połowy XIX w., w skład którego wchodzi Kopalnia „Hlubina”, koksownia oraz wielkie piece Huty Vitkovice. Od 2000 r. kompleks jest Zabytkiem Kultury Narodowej Republiki Czeskiej, a dzięki ogromnym walorom historycznym aspiruje do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Wyjątkowość tego kompleksu polega na jego wielofunkcyjności, gdyż cały proces technologiczny odbywał się w jednym miejscu.

Zaczynając od wydobywania węgla i jego koksowania, aż do produkcji surówki żelaza. Początek istnienia kompleksu wiąże się z założeniem w 1828 r. Huty Rudolfa, w 1830 r. uruchomiono pierwszy w monarchii austro – węgierskiej piec pudlarski, a w 1836 r. ruszył pierwszy wielki piec. Kopalnia „Hlubina” powstała nieco później, bo w 1852 r. Później następował już tylko rozrost kompleksu Dolnych Vitkovic. Eksploatacja wielkich pieców w Vitkovicach została zakończona dopiero w 1998 r., więc jest to wyjątkowo dobrze zachowany, autentyczny obiekt przemysłowy⁶.

Turyści, prowadzeni przez przewodnika ściśle wyznaczoną trasą, w kaskach ochronnych, mogą poczuć prawdziwy klimat dawnego i współczesnego przemysłu. Wieża szybowa Kopalni „Hlubina” oraz zardzewiałe wielkie piece, górują nad kompleksem i są widoczne niemal z każdego punktu w Ostrawie. W 2011 r.

⁵ www.landekpark.cz, 19.01.2016 r.

⁶ www.dolnoblavstvitkovice.cz, 20.01.2016 r.

zwiedzanie odbywało się o wyznaczonych godzinach, a przewodnik mówił jedynie w języku czeskim. Jednak już w połowie 2012 r. zakończyły się pierwsze etapy projektu „Nowe Vitkovice”, który przemienił ten teren w jeden z najatrakcyjniejszych turystycznych obiektów industrialnych w Europie. Projekt przygotowano przy współpracy z fachowcami, historykami i architektami, tak aby stopniowo odnowić najbardziej wartościowe obiekty na terenie kompleksu. Efektem całego projektu jest powstanie centrum uniwersyteckiego oraz badawczego dla kilku tysięcy studentów i naukowców.

Wielki piec nr 1 został wyposażony w ścieżkę edukacyjną, czyli opis miejsc i procesów, które w nim zachodziły, a na nim wybudowana została trasa turystyczna z widokiem na Ostrawę. Centrala Energetyczna nr 6 stała się centrum interaktywnym, szkoleniowym oraz laboratoryjnym. Najciekawszą przebudowę przeszedł gazometr, który udostępniono 8 maja 2012 roku. W jego wnętrzu wybudowano wielofunkcyjną aulę na 1500 osób, w której możliwa jest organizacja koncertów, przedstawień i konferencji⁷. Dzięki dobrej dostępności oraz zintensyfikowanym działaniom promocyjnym kompleks przemysłowy Dolnych Vitkovic stał się największą industrialną atrakcją Republiki Czeskiej.

Tatra Technical Museum w Koprivnicach. Unikatowe Muzeum Techniczne Tatra w Koprivnicach, prezentuje ponad stu pięćdziesięcioletnią historię firmy motoryzacyjnej Tatra. W 1897 r. został wyprodukowany pierwszy samochód w monarchii austro-węgierskiej. Ekspozycja muzealna obejmuje samochody osobowe, sportowe i ciężarowe marki Tatra, a także podwozia, silniki i samolot sportowy. Największą atrakcją jest kilkunastometrowy Prezydencki wagon kolejowy przed wejściem do Muzeum⁸.

Škoda Auto Museum w Mladá Boleslav. Muzeum Škoda Auto w miejscowości Mladá Boleslav, położonej na północny – wschód od Pragi, stolicy Republiki Czeskiej, jest nowoczesną, jak sama marka samochodów, atrakcją turystyczną. W Muzeum można poznać historię powstawania samochodów Škoda od roweru po nowoczesne pojazdy, które są tu tworzone od 1895 roku. Producent samochodów marki Škoda jest jednym z czterech na świecie, który prowadzi produkcję nieprzerwanie od ponad 100 lat. Muzeum oferuje zwiedzanie z przewodnikiem cały czas działających linii produkcyjnych w dni robocze, a przez cały tydzień można obejrzeć ekspozycję samochodów sportowych, prototypów oraz zabytkowych modeli Škoda. Ponadto Muzeum prowadzi własne centrum edukacyjne oraz archiwum⁹.

Republikę Czeską wyróżnia duża różnorodność i doskonały stan zachowania dziedzictwa industrialnego oraz bogata infrastruktura turystyczna, które stanowią doskonały punkt wyjścia do dalszego rozwoju turystyki industrialnej w tym kraju.

⁷ www.dolnoblavvitkovice.cz, 20.01.2016 r.

⁸ www.tatramuseum.cz, 20.01.2016 r.

⁹ www.new.skoda-auto.com, 20.01.2016 r.

Bibliografia:

1. *Cuda Świata. Czechy*, Kolekcja Rzeczypospolitej „100 kultowych rzeczy, zjawisk, miejsc”, t. 9, Warszawa 2008. s. 28 - 29.
2. Kučová V., Matěj M., 2007: *Industrial Complexes in Ostrava to be nominated for inscription on the UNESCO World Heritage List*, National Institute for the Protection and Conservation of Monuments and Sites, Central Unit in Prague and Regional Department in Ostrava. 68 s.
3. Małecka M., 2015: *Problemy komunikacji marketingowej i innowacje na rynku turystyki industrialnej w województwie śląskim*. [w:] Wybrane problemy zarządzania i marketingu w instytucjach kultury, red. J. Kurowska – Pysz, Ł. Wróblewski, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2015, s.104.
4. *Ostrava. Techno strikes back. Techno – Attacke*. [w:] Czech Travelogue, Magazine for professionals in Travel and Tourism, nr 2/2011. s. 40 – 41.
5. *Republika Czeska. Bogactwo historii*, Czech Tourism, Materiały Promocyjne Republiki Czeskiej, Praga 2008. 28 s.

Малишко Віталіна Валеріївна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів, грошового обігу і кредиту,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ
імені Григорія Сковороди»,
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

В Україні існує проблема нестачі фінансових ресурсів у органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх доходних джерел, що є досить актуальним і потребує негайного вирішення. У вітчизняній фінансовій науці окремі аспекти обраної проблематики досліджені у працях Й.М. Бескида, Т.М. Боголіб, О.Д. Василика, О.П. Кириленко, В.І. Кравченка, І.Х. Озерова, В.М. Опаріна, В.М. Суторміної, В.М. Твердохлебова, В.М. Федосова, С.І. Юрія та багатьох інших.

На сьогодні є необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи і фінансової децентралізації в Україні, що вимагатиме пошук шляхів зміцнення власних доходів бюджетів органів місцевого самоврядування в Україні. Це зумовлено необхідністю створення інституційних і правових принципів місцевого соціально-економічного розвитку, забезпечення місцевих бюджетів реальними фінансовими ресурсами з метою ефективного здійснення повноважень органів місцевого самоврядування. І абсолютно правомірно Г. Машко звертає особливу увагу на необхідність «...чіткого розмежування функцій гілок місцевої влади – державної адміністрації і органів місцевого самоврядування» [1, с. 7].

Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їх території, і населенням даної території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів. Між місцевими бюджетами